

Moisienko O.A., Cand. of Philol. Sc.,
Aristotle University of Thessaloniki

**ASSOCIATIVE AND IMAGINATIVE COHERENCE
IN A DYNAMIC SYSTEM OF SHORT STORIES
(based on Greek and English texts)**

Structural, notional and imagery peculiarities of coherence in the literary text were studied on the base of short stories of Panos Karnezis and Julian Barnes.

Key words: *text, coherence, repetition, image.*

УДК 811.14'02'367.623'37-26

Мокривська М.Т., асист.,
факультет іноземних мов ЛНУ імені Івана Франка

**РЕАЛІЗАЦІЯ ОПОЗИЦІЇ "РАДІСНИЙ - СУМНИЙ"
У ДАВНЬОГРЕЦЬКОМУ РОМАНІ**

Розглянуто ад'єктивні одиниці, які реалізують опозицію "радісний – сумний" у давньогрецькому романі. Встановлено тематичні групи іменників, з якими вступають у синтагматичний зв'язок аналізовані лексеми, і семи, які вони актуалізують. Констатується факт, що досліджуваним прикметникам широка семантична сполучуваність не притаманна.

Ключові слова: *опозиція, прикметник, ад'єктивна одиниця, значення, сема, синтагматичний зв'язок.*

Тенденція досліджувати мову в зв'язку з людиною-мовцем стає все більш популярною на сучасному етапі розвитку лінгвістики. Мовець як суб'єкт будь-якого мовного явища з його ставленням до дійсності, мотивами, прагненнями стає визначальним компонентом при розгляді проблеми співвідношення мови і дійсності, мовної картини світу. Тому вивчення мовних явищ та їхнє функціонування на різних етапах розвитку мови в зв'язку з виявленням людського чинника комунікації є **актуальним**. Ще В. фон Гумбольдт трактував мову як антропологічне явище, невід'ємне від суб'єктивного світу та мислення людини, вважаючи, що вивчення мови "служує найвищої і загальній меті людського духу, меті пізнання людиною самої себе і свого ставлення до всього баченого і небаченого навколо себе" [Гумбольдт 1985, 283].

Сприйняття людиною себе як центру всесвіту зумовлює антропоцентричний підхід у дослідженні різних явищ, що усвідомлюється як "особливий спосіб пізнання та осмислення суб'єктом оточуючої дійсності" [Пилипак 2009, 13]. У цьому руслі реалізуються дослідження сприйняття та вербалізації внутрішнього світу людини, зокрема її емоційного стану.

Вивчення лексики, що відображає емоції, є достатньо непростим, оскільки вимагає компетентності не лише у мовознавстві, а також в когнітивній науці та культурології. Аналіз вивчення мови емоцій у різних культурах дозволяє виявити низку особливостей, які можуть слугувати орієнтиром для комплексного вивчення потрібного матеріалу в самій мові, а також простежити світосприйняття і його мовне вираження етносом.

У мові існує певний набір засобів, які об'єктивують емоції. Значну частину їх становлять прикметники, які позначають емоційний стан людини. Свого часу ми вже розглядали семантичні та синтагматичні особливості ад'єктивів семантичного поля "щастя – нещастя" в античному романі [Мокривська 2012]. **Об'єктом** даної розвідки стали емотивні прикметники, які репрезентують опозицію "радісний – сумний" в ідіостилі грецьких письменників-романістів, нашою **метою** є виявити їхні функціонально-семантичні особливості. **Матеріалом** для дослідження слугують твори "Ефіопіка" Геліодора та "Левкіппа і Клітофонт" Ахілла Татія. Вибір матеріалу зумовлено тим, що жанр античного роману зародився в умовах занепаду античного суспільства і його характеризував "інтерес до життя окремої людини, її психології, мотивів її поведінки" [Тахо-Годи 1986, 252], а однією з основних мотивів поведінки героїв античного роману були "ті внутрішні і зовнішні випробування, яким вони піддаються, і всі інші події отримують значення в романі лише завдяки своєму ставленню до цього змістового стержня" [Бахтин 1974, 155].

Отже, на матеріалі текстів вище вказаних романів за допомогою лексикографічних джерел та контекстуального аналізу було виділено ряд прикметників на позначення емоції радості – *φλαρός*, *εὐθυμος*, *περίχαρής*, *φαιδρός* та на позначення емоції печалі – *κατήφης*, *σκυθρωπός*, *σύννους*, *λυπηρός*, *περίλυπος*.

Найбільш вживаною лексемою зі значенням "радісний" є *φλαρός* (чотири випадки вживання). Тлумачні словники подають її значення як *сповнений радості, веселий, з гарним настроєм*

[Δημητράκου 2000, т. 4, 3437; Liddel, Scott 2001, т. 2, 525]. Головний герой "Ефіопіки" Феаген вдавав веселого – Θ Θ εαγένης $\tau\mu\delta\epsilon\acute{\iota}\kappa\nu\tau\omicron$ $\mu\epsilon\nu$ $\phi\lambda\alpha\rho\acute{o}\varsigma$ [Heliodorus, 88] на влаштованому ним самим бенкеті, хоча Каласирід помітив на його обличчі ознаки задумливості, оскільки знав, що той думає про дівчину, в яку закохався. *Радісний натовп* – $\tau\tilde{\omicron} \dots \pi\lambda\acute{\alpha}\theta\omicron\varsigma$ $\phi\lambda\alpha\rho\tilde{\omicron}\nu$ [Heliodorus, 302] зустрічає Феагена після того, як юнак приборкав бика, оскільки налякана, і тому буйна тварина становила загрозу для людей, які зібралися на священному полі, і Феаген врятував багатьох з них від смерті чи каліцтва. *З радісним поглядом* – $\phi\lambda\alpha\rho\tilde{\iota} \dots \tau\tilde{\iota}$ $\beta\lambda\acute{\epsilon}\mu\mu\alpha\tau\iota$ [Heliodorus, 238] зустрічають Феаген і Харіклія воєначальника Багоаса, що прийшов забрати їх із в'язниці. І хоча закохані думають, що їх ведуть на смерть, вони радіють, що настане кінець їхнім стражданням. У першому прикладі аналізований прикметник виражає суб'єктивну стилістично нейтральну оцінку мовця, а в двох наступних – об'єктивну оцінку, обґрунтовану макроконтекстом. Ще в одному випадку лексема $\phi\lambda\alpha\rho\acute{o}\varsigma$ реалізує номінативно-похідне від головного значення "милий, приємний". Автор висловлює суб'єктивну думку, що довге волосся робить коханих *милішими* – $\phi\lambda\alpha\rho\omega\tau\acute{\epsilon}\rho\omicron\upsilon\varsigma$, а розбійників – страшнішими [Heliodorus, 58]. Тобто, у перших трьох прикладах описується душевний стан людини, а в останньому актуалізується сема "який приносить радість, втіху".

Тричі у Геліодора вживається прикметник $\epsilon\tilde{\upsilon}\theta\upsilon\mu\omicron\varsigma$. Слід зазначити, що першим і основним значенням цієї лексеми є *прихильний, доброзичливий* [Δημητράκου 2000, т. 4, 3051; Liddel, Scott 2001, т. 2, 364]. Сема "*прихильність, приємність*", очевидно, лягла в основу номінативно-похідного від основного значення *радісний*, яке реалізується у всіх випадках вживання даної лексеми в романі. Аналізований прикметник зустрічається лише у сполученні з власними іменами та особовими займенниками і реалізує сему "*сповнений радості з якогось приводу*". Купець Навсікл закликає Каласиріда бути радісним – $\sigma\tilde{\upsilon} \dots \epsilon\tilde{\upsilon}\theta\upsilon\mu\omicron\varsigma$ $\epsilon\phi\nu\alpha\iota$ [Heliodorus, 157], оскільки той вже знайшов доньку – Харіклію, а скоро знайде й сина – Феагена, котрого вони от-от викуплять у розбійників. Цариці Арсаці служниця повідомляє, що її коханий житиме з нею в одному палаці, і це робить її *радісною* – $\epsilon\tilde{\upsilon}\theta\upsilon\mu\omicron\nu$ $\alpha\tilde{\upsilon}\tau\tilde{\epsilon}\tilde{\nu}$ [Heliodorus, 199]. Харіклія, яка, нарешті,

отримала змогу розповісти, що насправді є царською донькою, *стає радісною, очікуючи звільнення від бід, які її оточили*: ¹ δε Χαρίκλεια καὶ ἄλλως οἶσα εὐθυμος διὰ τῶν προσδοκωμένην τὴν περιστηκότων λύσιν [Heliodorus, 283].

Ще *радіснішою* – περιχαρής – стає дівчина, почувши ім'я Сісіміфра, людини, котра немовлям передала її названому батькові Харіклу [Heliodorus, 283]. Так само стає дуже *радісним Кліній* – Κλεινίας ... περιχαρῶς, дізнавшись, що його родичеві Сострату снилася Артеміда, а це, на думку юнака, означає що донька того жива і незабаром знайдеться [Tatius, 138]. Префікс *περι-* в аналізованій лексемі має підсилювальне значення.

Основним значення прикметника φαῖδρός є *світлий, сяючий* [Δημητράκου 2000, т. 9, 3755; Liddel, Scott 2001, т. 4, 510]. З десяти випадків вживання в текстах аналізованих творів у чотирьох реалізується його метафоричне значення *сяючий радістю, радісний* і лише у сполученні з іменником τὸ πρόσωπον (обличчя). Так, з *радісним обличчям* – φαῖδρὸν τὸ πρόσωπον – з'являється Харіклія перед єгипетським царем, бо знає, що той є її справжнім батьком [Heliodorus, 279], слуга Сатир перед своїм господарем Клітофонтом, бо встиг того попередити про небезпеку [Tatius, 28], ефесець Ферсандр виходить до народу, упевнений в своїй правоті щодо зради дружини [Tatius, 156], а його дружина Меліта входить у священне джерело, яке повинно довести її вірність чоловікові, бо знає, що ні в чому не винна [Tatius, 157]. У наведених прикладах виступає сема "*той, який випромінює радість*", а під іменником τὸ πρόσωπον мається на увазі вираз обличчя.

Серед прикметників, які містять сему "сум, печаль", найуживанішими є лексеми κατηφής (сім випадків вживання) та σύννους (шість випадків вживання). Феаген під час бенкету часом стає *сумний* – κατηφής, бо весь час думає про кохану, оскільки ще не знає, чи й вона його любить [Heliodorus, 88]. Згодом він *засмучений* іде від Каласирида, бо той поки що не знає, як умовити жерця Харікла не видавати свою доньку за іншого [Heliodorus, 103], а той, своєю чергою, – від рибалки Тіррена, після того як отримав звістку, що ватажок розбійників хоче вкрасти дівчину, щоби одружитися з нею [Heliodorus, 143]. *Сумними й заплаканими* – κατηφεῶς δε καὶ δεδακρυσμένους [Heliodorus, 193] бачить служник

Феагена й Харіклію, бо помер їх названий батько Каласирід. Такою ж зустрічає Ахемен свою матір Кібелу, бо та поганою звісткою розгнівала свою господиню Арсаку і цариця вигнала її зі своїх покоїв [Heliodorus, 207]. Феаген і Харіклія, потрапивши в полон, знаходяться серед інших засмучених бранців – οἱ τε ἄλλοι ... κατηφεες [Heliodorus, 279]. Клітофонт бачить *Менелая дуже засмученим* – τὸν Μενέλαον κατηφᾶ πάνυ [Tatius, 45], бо той поринув у спогади і згадує трагічну загибель свого коханого. У наведених прикладах прикметник κατηφῆς слугує означенням до іменників тематичної групи "люди" та субстантивованого займенникового прикметника ἄλλος, котрий теж позначає людей.

Головним значенням лексеми σύννους є *задумливий, занурений в думки* [Δημητράκου 2000, т. 8, 6965; Liddel, Scott 2001, т. 4, 239]. Саме воно реалізується у двох випадках вживання прикметника, у решті чотирьох випадках σύννους перекладається як *сумний, зажурений*. Кібела сумна – σύννους ...¹ Κυβέλη – повертається до своєї господині, бо юнак Феаген, в якого закохана цариця, відмовив тій, і служниця повинна це повідомити [Heliodorus, 207]. Проте, оскільки Феаген є полоненим Арсаки, вона змушує його прислужувати і той *сумний* – σύννους μεν Θ Θεαγένης – змушений коритися її волі. Ще у двох випадках поруч з σύννους вжито синонімічний до нього прикметник σκυθρωπός, який підсилює його значення. Саме σύννους καὶ σκυθρωπός – *зажуреним та сумним* – застає Каласирід Харікла, який розмірковує над своїми лиховісними снами [Heliodorus, 95], а потім над тим, що скоро йому доведеться розлучитися зі своєю донькою Харіклією [Heliodorus, 112]. Ще один раз лексема σκυθρωπός вжита самостійно, вона слугує епітетом до Ахемена, сина Кібели. Той сумний, бо цариця доручила прислужувати їй за столом іншому, тоді як раніше це було почесним обов'язком Ахемена.

Прикметник περίλυπος має значення *дуже, надмірно засмучений* [Δημητράκου 2000, т. 7, 05; Liddel, Scott 2001, т. 3, 548] і є антонімом до прикметника περιχαρής, який ми розглядали раніше. Він зустрічається двічі у тексті "Ефіопіки" і обидва рази слугує для позначення емоційного стану жерця Харікла. Перший раз він дуже сумний – ἤγαν περίλυπον, бо невідомо з чого захворіла його донька [Heliodorus, 95], а другий раз Каласирід застає його прῶς

Ὀπερβολῶν περιλλπος – *надмірно сумним*, бо тому наснився дуже страшний сон і він передбачаю швидку і болісну розлуку з донькою [Heliodorus, 12]. В обох випадках значення аналізованого прикметника інтенсифікується його контекстуальним оточенням – прислівником ἕγαν та зворотом πρὸς Ὀπερβολῶν.

Як бачимо, прикметники κατηφής, σύννους, σκυθρωπός, περιλλπος у текстах вживаються в якості епітетів виключно до іменників тематичної групи "люди" або займенників, які їх замінюють.

Прикметник λυτρός вживається тільки один раз, містить сему "той, який викликає сум" і слугує означенням до субстантивованого діеприкметника τὴ μέλλοντα (майбутні події): Каласирід за нутрощами тварин побачив майбутні події, приємні та сумні – τὴν μελλόντων..., ἰδέων τε καὶ λυτρίν [Heliodorus, 112] .

Проведене нами дослідження дозволяє зробити **висновок**, що ад'єктивним одиницям зі значенням "радісний - сумний" не притаманна широка семантична сполучуваність. Вони вступають у синтагматичний зв'язок, як правило, з іменниками на позначеннями особи або особовими займенниками, також зустрічаємо один випадок сполучення з займенниковим прикметником ἄλλος. У таких випадках реалізується сема "сповнений радості/ суму з якогось приводу". Ця ж сема реалізується у сполученні прикметника φλαρός зі збірним іменником τὸ πλᾶθος. З іменниками τὸ πρόσωπον і τὸ βλέμμα прикметники реалізують сему "той, який випромінює радість/виражає сум". Обидва прикметники співвідносяться з людиною: перший позначає частину тіла, а другий є абстрактним іменником, що стосується внутрішнього світу людини. Сполучаючись з абстрактними поняттями та іменниками на позначення людей частина аналізованих лексем реалізує значення "той, який викликає радість/сум".

Емоційно забарвлені прикметники зі значенням "радісний/сумний" відображають не лише внутрішні переживання людини, але її взаємодію з довколишнім світом, його оцінку, а їх дослідження на матеріалі художніх творів дозволяє простежити світосприйняття і його мовне вираження етносом, а також особистісне бачення автора, яке презентується індивідуальною манерою письма.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бахтин М. Время и пространство в романе/М.М.Бахтин // Вопросы литературы. – 1974. – № 3. – С. 133 – 179.
2. Гумбольдт В. фон Язык и философия культуры /В.фон Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1985. – 462 с.
3. Мокривська М.Т. Ад'єктивна лексика на позначення понять "щасливий-нешасний" в давньогрецькому романі / М.Т. Мокривська // Мова і концептуальні картини світу. – Київ, 2012. – Вип. 39. – С. 93-98.
4. Пилипак В. Антропоцентричні та егоцентричні концепції в лінгвістиці [Електронний ресурс] / В. П. Пилипак – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ls/2009_18/18.2_pylypak_koncepcii.pdf
5. Тахо-Годи А.А. Античная литература./ А.А.Тахо-Годи. – М.: Просвещение, 1986. – 464 с.
6. Achilles Tatius. Leucippe and Clitophon. – Stockholm, 1955 – 167 p.
7. Heliodori Aethiopicorum Libri decem. – Lipsiae, 1860 – 312 p.
8. Liddel H.G., Scott R. Μέγα Λεξικόν της ελληνικής γλώσσας / H.Liddel, R.Scott // Μεταφράσθην εκ της αγγλικής εις την ελληνικής υπό Ε.Π.Μόσχου. – Σε 4 τόμους. – Αθήνα, 2001.
9. Δημητράκου Δ. Μέγα λεξικόν όλης της ελληνικής γλώσσας / Δ.Δημητράκου. – Σε 9 τόμους - Αθήνα, 2000.

Стаття надійшла до редакції 11.04.13

Мокривская М.Т., асист.,

Факультет иностранных языков ЛНУ имени Ивана Франко

РЕАЛИЗАЦИЯ ОППОЗИЦИИ "РАДОСТНЫЙ – ГРУСТНЫЙ"

В ДРЕВНЕГРЕЧЕСКОМ РОМАНЕ

Рассмотрены адъективные единицы, реализующие оппозицию "радостный – печальный" в древнегреческом романе. Определены тематические группы существительных, с которыми вступают в синтагматическую связь анализируемые лексемы, и семы, реализуемые ими. Констатируется факт, что исследуемые прилагательные не обладают широкой семантической сочетаемостью.

Ключевые слова: оппозиция, прилагательное, адъективная единица, значение, сема, синтагматическая связь.

Mokrivska M.Т., assist.,

Faculty of Foreign languages Ivan Franko University of Lviv

THE REALIZATION OF OPPOSITION "JOYFULL – SAD"

IN THE ANCIENT GREEK NOVEL

The paper deals with the adjective units that represent the opposition "joyfull – sad" in the ancient Greek novel. The thematic groups of the nouns

that make syntagmatic connections with the discussed lexemes are established. Also the realized semes are determined. It is shown that wide semantic connectivity is not characteristic for the discussed adjectives.

Key words: *opposition, adjective, meaning, adjective unit, seme, syntagmatic connection.*

УДК 811.124'04:736

Мосаковська Х., магістрант,
КНУ імені Тараса Шевченка

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛАТИНСЬКОМОВНИХ СФРАГІСТИЧНИХ НАПИСІВ

У статті визначаються структурно-семантичні особливості латинськомовних сфрагістичних написів на матеріалі папських печаток-булл, які охоплюють хронологічний період з IX до XIV століття. Вказано зміни, які відбулися у структурі папських булл, а саме: у розміщенні зображення та напису, протягом п'яти століть.

Ключові слова: *сфрагістика, булла, печатка, епіграфіка, латинськомовний сфрагістичний напис, лексико-семантичні особливості.*

Разом із писемністю в людській цивілізації починають з'являтися і письмові документи. Згодом для надання документу достовірності, для його автентифікації потрібен був особливий засіб. Таким засобом стали печатки, які і в наш час, і багато століть тому, були одним із найбільш поширених засобів підтвердження достовірності документа.

Науку, яка займається систематизацією та аналізом давніх печаток, називають сфрагістикою. Сфрагістика, яка почала формуватися у XVII ст., спочатку обмежувалася датуванням документа та встановленням його автентичності (за допомогою печаток, що були на ньому). Із кінця XIX ст., коли в науковий обіг було введено велику кількість печаток, що були віднайдені в результаті розкопок і втратили свій зв'язок з документом, почався новий етап розвитку сфрагістики як дисципліни, що вивчає історію формування і розвитку давніх державних інститутів на основі хронологічної класифікації печаток, які чітко вказували на зміни державного апарату.